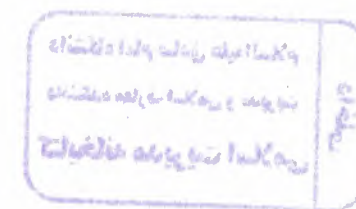

نقش و حقوق کارکنان
در سازمان‌ها
از دیدگاه امام علی
علیه السلام

علی اصغر عطاران طوسی

چاپ پنجم

موضوع:

اخلاق اسلامی: ۴۷ (اخلاق و علوم تربیتی: ۱۴۶)

گروه مخاطب:

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۱۴۰۹

مسلسل انتشار (چاپ اول و باز چاپ): ۴۶۵۵

نقش و حقوق کارکنان در سازمان‌ها

از دیدگاه امام علی علیه‌السلام

علی‌اصغر عطاران طوسی

عطاران طوسی، علی‌اصغر، ۱۳۴۳ -

نقش و حقوق کارکنان در سازمان‌ها از دیدگاه امام علی علیه‌السلام / علی‌اصغر عطاران طوسی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۸۴.

[۲۵۲] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۱۴۰۹) (اخلاق و علوم تربیتی: ۱۴۶، اخلاق اسلامی: ۴۷)

ISBN 978-964-09-0697-2 - ۳۶۰۰ تومان.

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

ص. ع. به انگلیسی: Ali Asghar-e Attārān-e Tūsi. The Role and Rights of Government Workers From the Viewpoint of Imām 'Ali ('A)

کتاب‌نامه.

نمایه.

چاپ پنجم: ۱۳۸۹.

۱. علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نظریه درباره کارمندان. ۲. کارمندان - اخلاق حرفه‌ای - جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۳. اخلاق اجتماعی. ۴. رفتار سازمانی - جنبه‌های مذهبی - اسلام. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۹۵۱۵

ع ۲ ک ۳۸ / ۰۹ / BP

۱۳۸۹

بوستان کتاب
۱۳۸۹

نقش و حقوق کارکنان در سازمان‌ها

از دیدگاه امام علی علیه‌السلام

• نویسنده: علی‌اصغر عطاران طوسی

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

(مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

• چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

• نوبت چاپ: پنجم / ۱۳۸۹ • شمارگان: ۱۰۰۰ • بها: ۳۶۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائیه)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۷۷۴۲۱۵۵-۷، فاکس: ۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۷۷۴۳۴۲۶
- ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
- ❖ فروشگاه شماره ۲: میدان فلسطین، خ طوس، کوچه تبریز، پلاک ۳۰، تلفن: ۸۸۹۵۶۹۲۲ - ۰۹۳۹۵۹۹۲۰۸۹
- ❖ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲
- ❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ❖ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ❖ فروشگاه شماره ۶ (ویژه جوانان): قم، ابتدای خیابان شهدا، تلفن ۷۸۳۷۱۰۲
- ❖ بخش پکتا (بخش کتب اسلامی و انسانی)، تهران، خ حافظ، نرسیده به چهار راه کالج، نیش کوچه بامشاد، تلفن: ۸۸۹۴۰۳۰۳
- ❖ نمایندگی‌های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (ضمیمه برگه نظرخواهی آثار انتهای کتاب)

اطلاع از تازه‌های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bustaneketab.com>

با قدردانی از همکاریانی که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

• اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • ویراستار: ابوالفضل طریقه‌دار • چکیده عربی: سهیله خانگی • چکیده انگلیسی: مریم خانگی • نیبا: مصطفی محفوظی • مسئول واحد حروف‌نگاری و صفحه‌آرا: احمد مؤتمنی • اصلاحات حروف‌نگاری: علی‌اصغر بابایی • کارشناس نمونه‌خوانی: محمدجواد مصطفوی • نمونه‌خوانی: حسن سادین، بیژن سهرابی و حمیدرضا تیموری • نظارت و کنترل آماده‌سازی: بیژن سهرابی • کنترل فنی صفحه‌آرایی: سپیدرضا محمدی • کارشناس طراحی و گرافیک: مسعود نجابتی • طراح جلد: محمود هدایی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی • اداره آماده‌سازی: حمید رضا تیموری • کارشناس بازاریابی و ارتباط با چاپخانه‌ها: امیرحسین مقدم‌منش • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی.

رئیس مؤسسه
سید محمد کاظم شمس

فهرست مطالب

۱۹	مقدمه
۲۲	ارزش و جایگاه اشتغال
۲۴	آثار کم‌کاری و بی‌کاری
۲۴	۱- اندوه و افسردگی
۲۴	۲- ندامت و پشیمانی
۲۵	۳- محرومیت از سعادت
۲۵	۴- حسرت در آخرت
۲۵	۵- عدم استجابت دعا
۲۶	۶- ناپختگی و کودنی
۲۷	هدایت و اداره امور جامعه
۲۸	معرفی کتاب حاضر

فصل اول:

نقش کارکنان

۳۴	گفتار اول: نقش فردی کارکنان
۳۴	اصلاح فردی، زمینه ساز تحول اجتماعی

- نقش فردی کارکنان ۳۵
- ۱- بلند همتی ۳۵
- حاتم طائی و هیزم شکن بلند همت ۳۷
- اعتبار آدمی در گرو همت والا ۳۸
- راه های دست یابی به همت بلند ۳۹
- الف. کم خوری ۳۹
- ب. ترک آسایش ۳۹
- آثار بلند همتی ۴۰
- الف. عملکرد موفق ۴۱
- ب. جدیت در پی گیری ۴۱
- ج. محبوبیت مردمی ۴۱
- د. بردباری ۴۲
- ه. متانت ۴۲
- تبعات کوتاه همتی ۴۳
- الف. حسادت و ورزیدن ۴۳
- ب. ضایع نمودن خویش ۴۳
- ۲- بهره گیری از عقل و تجربه ۴۴
- تأثیر هم آویزی خرد و تجربه ۴۵
- سیه روزی، نتیجه کم خردی و بی تجربگی ۴۶
- خرد، ره آورد تجربه ۴۶
- آثار بهره گیری از تجربه ۴۶
- ۳- پرهیز از پست و مقام ۴۷
- غم یک قرص نان، بهتر از تشویش یک خلق جهان ۴۸

- بی اعتباری پست ۵۰
- دنيا، سکوی پرش آخرت ۵۱
- ۴- منفعل نشدن از محرومیت های اجتماعی ۵۱
- لطف الهی، پاداش بی اعتنایی به مال دنیا ۵۲
- ۵- پشیمان نبودن از عفو و بخشش ۵۴
- گذشت از مسئول مافوق ۵۴
- گذشت از ارباب رجوع ۵۵
- عفو در بیان امام ۵۶
- گذشت، سیره رهبران دین ۵۷
- بازنگری در عفو، چرا؟ ۵۸
- دست آوردهای عفو و گذشت ۵۹
- الف. نزول رحمت الهی ۵۹
- ب. رفعت مقام ۵۹
- ج. دست یابی به تمامی کمالات ۶۰
- ۶- ناخشنودی از انتقام ۶۰
- زیبایی بخشش از سوی صاحب قدرت ۶۰
- بخشش دشمن ۶۱
- یک پرسش و پاسخ ۶۳
- ۷- پرهیز از تملق و چاپلوسی ۶۳
- کارمند ساده، ابزار دست چاپلوسان ۶۴
- مذمومیت چاپلوسی و پذیرش آن ۶۵
- تفاوت فاحش میان کارکنان خدوم و متملق ۶۶
- عواقب بها دادن به چاپلوسی در محیط کار ۶۷

- ۸- مغرور نشدن به هنگام نعمت ۶۸
- وظایف کارکنان در برابر نعمت ۶۹
- الف. عصیان نکردن با نعمت ۶۹
- ب. بذل و بخشش به دیگران ۷۰
- ج. شکر و سپاس ۷۱
- ۹- سست نشدن در برابر سختی ۷۱
- ۱۰- ستم‌گر و ستم‌پذیر نبودن ۷۲
- کوچک نشمردن ظلم ۷۳
- عدم سکوت در برابر ستم ۷۴
- آثار ستم‌گری ۷۴
- ۱۱- عدم ارتکاب کاری که از دیگران نمی‌پسندی ۷۶
- ۱۲- عمل به آموخته‌ها ۷۷
- فراموشی آموخته‌ها، نتیجه عمل نکردن ۷۸
- ۱۳- وامدار خویش بودن نه دیگران ۷۹
- تلاش در خدمت آسایش خانواده ۷۹
- سوء استفاده از کارمند، هرگز! ۸۰
- ۱۴- پرهیز از ریاکاری ۸۰
- اثرات ناگوار ریاکاری بر محیط کار ۸۲
- درمان ریاکاری ۸۳
- ۱۵- اعتدال و میانه روی ۸۴
- گونه‌های افراط و تفریط ۸۶
- الف. افراط و تفریط در کار ۸۶
- ب. افراط و تفریط در سخن گفتن ۸۷

- ج. افراط و تفریط در مصرف امکانات ۸۷
- د. افراط و تفریط در باورها و گرایش‌ها ۸۸
- جهت‌گیری تند سیاسی، نوعی افراط ۸۹
- ضرورت اعتدال سیاسی مدیر ۸۹
- آثار میانه روی و اعتدال ۹۰
- الف. ارمغان سلامتی ۹۰
- ب. برکت مال ۹۰
- ج. زندگی گوارا ۹۱
- د. آمادگی رویارویی با مشکلات روزگار ۹۱
- ۱۶- اجتناب از منیت و غرور ۹۲
- ۱۷- غنیمت شمردن فرصت ۹۳
- آثار بهره‌گیری از فرصت‌ها ۹۵
- توصیه‌هایی برای بهره‌گیری بهتر از زمان ۹۶
- ۱۸- سخن اندک و گزیده ۹۷
- پاره‌ای از ویژگی‌های زبان ۹۷
- کاهش ریسک‌پذیری با کنترل زبان ۹۸
- سکوت آدم برای بازگشت به جوار الهی ۹۹
- پرهیز از شنیدن سخنان لغو ۱۰۰
- ۱۹- حسرت مال دنیا نخوردن ۱۰۱
- گفتار دوم: نقش اجتماعی کارکنان ۱۰۴
- الف- روابط با عموم مردم ۱۰۴
- ۱- تواضع ۱۰۵
- جهاد اکبر ۱۰۵

- تواضع برای خدا ۱۰۶
- ارمغان فروتنی ۱۰۷
- ۲- نرم خوئی ۱۰۸
- کاهش اضطراب ارباب رجوع ۱۰۸
- فرو نشانی خشم ۱۰۹
- نرمی و قاطعیت در کنار یکدیگر ۱۱۰
- امتحان بزرگ ۱۱۱
- ۳- محبت و نیکی ۱۱۱
- عشق به مردم ۱۱۲
- دست آوردهای محبت و نیکی ۱۱۳
- رسیدگی به نیاز مردم ۱۱۴
- پرهیز از کارشکنی ۱۱۵
- ۴- منت نگذاشتن ۱۱۵
- آثار و تبعات منت ۱۱۶
- ۵- رضایت مندی از تلاش دیگران ۱۱۷
- ۶- نپسندیدن آنچه برای خویش ناپسند است ۱۱۸
- فاش نکردن راز دیگران ۱۱۹
- ۷- پرهیز از سخن چینی ۱۱۹
- لرزم هوشیاری کارکنان ۱۲۰
- ب- روابط با اقشار خاص ۱۲۱
- اول: نقش کارمند در برابر مسئول مافوق ۱۲۱
- ۱- فرمانبرداری ۱۲۱
- انقیاد پذیری ۱۲۲

- احترام به سلسله مراتب سازمانی ۱۲۲
- گفت و گو با مسئول در موارد اختلاف نظر ۱۲۳
- انتخاب ایده برتر ۱۲۳
- ۲- پاسخ گوئی ۱۲۶
- سخت گیری در برابر خیانت ۱۲۶
- ۳- مدارات ۱۲۸
- ۴- دیدار به مقدار متعارف ۱۲۸
- دوم: نقش کارمند در برابر ارباب رجوع ۱۲۹
- ۱- خدمت گذاری صادقانه ۱۲۹
- توقع نداشتن در برابر خدمت گذاری ۱۲۹
- خدمت به همه مردم ۱۳۰
- ارزش خدمت رسانی ۱۳۱
- آثار خدمت رسانی به مردم ۱۳۲
- خدمت رسانی، فرصتی طلایی ۱۳۴
- نسیم خدمت رسانی ۱۳۵
- ۲- خدمت با گشاده رویی و بدون منت ۱۳۶
- عذرخواهی در صورت عجز ۱۳۷
- ۳- خوش گمانی به مردم ۱۳۸
- آثار حسن ظن ۱۳۹
- راههای تقویت حسن ظن ۱۴۰
- دروغ گو نپنداشتن دیگران ۱۴۱
- ۴- رعایت مساوات ۱۴۲
- توزیع عادلانه امکانات ۱۴۲

- ۱۴۴ ..... برخورد با توزیع نابرابر امکانات عمومی
- ۱۴۵ ..... عدم تبعیض در تنبیه مجرم
- ۱۴۶ ..... عدم ملاحظه بستگان در توزیع اموال عمومی
- ۱۴۷ ..... مساوات در نگرستن و سلام کردن
- ۱۴۸ ..... دست‌آوردهای انصاف و عدالت
- ۱۴۹ ..... گفتار سوم: نقش سازمانی کارکنان
- ۱- توجه به ارزش کار ۱۴۹
- خستگی ناپذیری ۱۵۱
- موانع ارزش‌مندی ۱۵۱
- ۲- پرهیز از عوامل عذرخواهی ۱۵۱
- دقت در رفتارها ۱۵۲
- ۳- پرهیز از بزرگ‌نمایی عملکرد ۱۵۲
- گزارش کار دروغین ۱۵۳
- ۴- انجام دادن وظایف ۱۵۴
- آثار سستی و کسالت ۱۵۶
- ۵- عدم دخالت در سایر پست‌ها ۱۵۶
- ۶- دور ساختن اسباب دشمنی ۱۵۷
- ۷- بها ندادن به سخنان غیر مستند ۱۵۸
- ۸- کناره‌گیری از سخن چینان ۱۵۹
- سوگند بسیار، نشانه عدم صداقت ۱۶۰
- ۹- کار و تلاش به اندازه توان ۱۶۰
- کار در کنار توجه به نیازهای خانواده ۱۶۱
- ۱۰- امانت‌داری ۱۶۲

- ۱۱- رازداری ۱۶۴
- عدم گذشت در برابر افشای اسرار سازمانی ۱۶۴
- سرپل دشمنان نشدن ۱۶۵
- دوستان ناآگاه، ابزار دست دشمنان ۱۶۷
- ۱۲- اولویت‌بندی کارها ۱۶۷
- ۱۳- دوری از وعده‌های ناشدنی ۱۶۸
- مقدم داشتن طرح‌های فوریت‌دار ۱۷۰
- ۱۴- اجتناب از شتاب‌زدگی ۱۷۰
- ناکامی کارمند عجول ۱۷۱
- ۱۵- دوری از فعالیت‌های مبهم ۱۷۲
- ۱۶- سستی نکردن از انجام کارهای شفاف ۱۷۳
- ۱۷- پرهیز از امتیازخواهی ۱۷۴
- ۱۸- افشاگری به هنگام بدبینی دیگران ۱۷۵
- ۱۹- حاشا نکردن رفتارهای ناپسند ۱۷۵
- روش برخورد با خطاهای خویش ۱۷۶
- ۲۰- پاک‌ی و آراستگی ظاهر ۱۷۷
- گفتار چهارم: نقش فکری کارکنان ۱۷۹
- الف. در برابر مبدأ ۱۸۱
- ۱- استمداد از خدای متعال ۱۸۱
- واگذاری کارها به خدا و رسول ۱۸۲
- اتکال به غیر خدا ۱۸۲
- خنده عبرت‌آموز ۱۸۲
- توسل در کنار توکل ۱۸۳

- ۲- خداترسی در آشکار و پنهان ۱۸۴
- امید به غیب ۱۸۴
- ظاهر و باطن آراسته ۱۸۶
- ۳- صرف قدرت در راه اطاعت پروردگار ۱۸۷
- ۴- توفیق‌های الهی ۱۸۸
- ب. در برابر معاد ۱۸۹
- ۱- عالم آخرت، سرانجام تلاش‌ها ۱۸۹
- تخصّص و تدبیر ۱۸۹
- وجهه همّت، سرای ابدی ۱۹۰
- ۲- پاسخ‌گویی در قیامت ۱۹۰
- محاسبه نفس ۱۹۱
- اصلاح رفتارها ۱۹۱
- مراقبت دائمی ۱۹۲
- کارکنان، امین مردم ۱۹۳
- ج. در برابر مکتب ۱۹۵
- ۱- دفاع از دین ۱۹۵
- ۲- نفروختن دین به دنیا ۱۹۶
- ۳- مقدّم نداشتن بستگان بر دین ۱۹۸
- رفتار علی (ع) با دین فروشان ۱۹۸

فصل دوم:

حقوق کارکنان

- حقّ اول: اعتماد و حسن ظنّ ۲۰۳

- حمل رفتار مسلمان بر صحت ۲۰۴
- زدودن ریشه بدگمانی ۲۰۵
- اعتماد مسئولین ۲۰۶
- آثار حسن اعتماد ۲۰۶
- نشانه‌های حسن اعتماد مدیر به پرسنل ۲۰۷
- بسترهای لازم برای حسن اعتماد ۲۰۸
- فرایند اعتماد سازی ۲۰۸
- راه‌های اعتمادسازی ۲۰۸
- ثبات قدم و پشتکار ۲۰۹
- حقّ دوم: احترام و تکریم ۲۰۹
- مالک کارکنان یا خادم آنان ۲۱۰
- احترام متقابل ۲۱۰
- بازتاب رفتار شایسته ۲۱۱
- دست‌آوردهای احترام و خوش خلقی ۲۱۲
- ۱- حسن عاقبت ۲۱۲
- ۲- افزایش دوستان ۲۱۳
- برخورد قانونی با کارکنان متخلف ۲۱۳
- جدا بودن حساب کارکنان خدوم از دیگران ۲۱۴
- حفظ شخصیت کارمندان ۲۱۴
- ملاک نبودن معیارهای ظاهری اشخاص ۲۱۵
- پسر بد قیافه ولی خردمند ۲۱۶
- حفظ حرمت کارمند در غیاب وی ۲۱۸
- حقّ سوم: مشاوره ۲۱۹

- نشست‌های مشورتی با کارکنان ۲۲۰
- آثار مشورت و نظرخواهی از کارکنان ۲۲۱
- ایجاد فرصت تصمیم‌گیری ۲۲۱
- آزادی بیان دیدگاه‌ها ۲۲۲
- تقویت دیدگاه مدیر ۲۲۳
- گزینش عاقلانه ۲۲۳
- مرز میان مشورت و اجرا ۲۲۴
- به بازی گرفتن کارمند در انجام فعالیت‌ها ۲۲۵
- حقّ چهارم: مساوات و عدالت ۲۲۵
- روابط دوستانه و ضوابط سازمانی ۲۲۶
- معیارهای تبعیض مجاز ۲۲۶
- ۱- عالمان و متخصصان ۲۲۷
- ۲- دینداران و پرهیزکاران ۲۲۷
- ۳- سالمندان و بزرگسالان ۲۲۸
- ۴- با تجربه‌ها ۲۲۸
- ارزشیابی منصفانه ۲۲۹
- عدم داوری زود هنگام ۲۳۰
- حقّ پنجم: تجلیل و تشویق ۲۳۱
- تکریم با تشویق ۲۳۱
- تصریح به خدمات کارکنان ۲۳۲
- قابل درک بودن تشویق و عامل آن ۲۳۳
- نادیده نگرفتن تلاش دیگران ۲۳۳
- به عمل کار برآید ۲۳۴

- شاخص‌های کارمند موفق ۲۳۴
- بزرگداشت و تجلیل از کارکنان بسیجی ۲۳۵
- ۱- دعوت به همراهی با مدیر ۲۳۵
- ۲- یادآوری حماسه آفرینی‌های نیرو ۲۳۶
- حقّ ششم: حمایت و پشتیبانی ۲۳۶
- اعطای عادلانه حقوق و مزایا ۲۳۶
- دستمزد ناکافی، ظلم نابخشودنی ۲۳۷
- آثار تأمین حقوق و مزایای مناسب ۲۳۸
۱. زمینه ساز اصلاح کارمند ۲۳۸
۲. مانع اختلاس ۲۳۹
۳. حجتی در برابر خیانت و یا سرپیچی وی ۲۳۹
- وظیفه دستگاه‌های نظارتی ۲۴۰
- اطلاع کارکنان از میزان حقوق ۲۴۰
- حقّ هفتم: انتصاب و ابلاغ حکم ۲۴۱
- آثار نامطلوب عدم ابلاغ شرح وظایف ۲۴۳
- حقّ هشتم: امنیت شغلی ۲۴۳
- آثار منفی استخدام دائمی ۲۴۴
- حقّ نهم: دانش افزایی ۲۴۴
- اطلاع رسانی آخرین وضعیت دستگاه ۲۴۵
- پنهان نکردن اطلاعات از دسترس کارکنان ۲۴۶
- برگزاری نشست‌های تبادل اطلاعات ۲۴۷

مقدمه

اشتغال و کار، از عوامل موفقیت و پویایی جامعه سالم و با نشاط، و نیز از ویژگی‌های جوامع پرتحرک و پرتلاش است.

کشورهایی که با وجود سرمایه‌های طبیعی و زیرزمینی هنگفت، راه رشد، کمال و پیشرفت را نیافته‌اند در برابر جوامع دیگر - که با کار و تلاش مستمر در کنار برنامه‌ریزی دقیق راه‌های ترقی را پیموده‌اند - عقب‌مانده و نگون‌بخت‌اند.

دین مبین اسلام تأکید فراوانی بر کار و تلاش، و کسب روزی حلال نموده است. تمامی رهبران دینی، به نوعی از اهمیت و نقش ویژه اشتغال و فعالیت در احیای جامعه و مردم سخن رانده‌اند. آنان نه تنها در بیان که در مقام عمل نیز خود اهل کار و کسب بوده‌اند. انبیای الهی و از جمله پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد ﷺ و نیز امامان معصوم علیهم‌السلام دارای شغل‌هایی چون دامداری، کشاورزی و نجاری بوده‌اند. به نمونه‌هایی اشاره می‌کنیم:

۱. حضرت داود علی‌ه‌السلام با دستان خویش از لیف خرما، زنبیل می‌ساخت و از

محل فروش آنها خود را تأمین می کرد.^۱

۲. پیامبر گرامی اسلام (ص) می فرماید:

خدای متعال هنگامی که حضرت آدم را از بهشت فرو فرستاد، به وی دستور داد که شخصاً کشاورزی نموده و سپس از دسترنج خود، تأمین معاش نماید.^۲

۳. پیامبر (ص) هرگاه چشمان مبارکشان به فردی می افتاد و از او خوششان می آمد، می پرسیدند: «آیا شغلی دارد؟» اگر پاسخ منفی بود، می فرمودند: «از چشمم افتاد»، اصحاب می گفتند: چرا؟ می فرمود: «چون مؤمن اگر شغلی و حرفه ای نداشته باشد، برای امرار معاش خویش، مجبور به دین فروشی خواهد شد». ^۳

۴. روزی به پیامبر اسلام (ص) خبر دادند که یکی از مسلمانان مدینه تهیدست شده است. فرمود: «او را نزد من بیاورید». وی را آوردند، فرمود: «آنچه در خانه داری به این جا بیاور، و آن را کوچک بشمار». او به خانه خود رفت و یک پلاس و یک کاسه برداشت و به حضور پیامبر آورد و حضرت آن را برای فروش به مزایده گذاشت. عاقبت شخصی حاضر شد آنها را به دو درهم بخرد و پیامبر آنها را به آن شخص فروخت و آن دو درهم را به آن مسلمان داد و فرمود: «یک درهم آن را برای خانواده ات غذا بخر و با درهم

۱. وإن شئت ثلثت بدادود صلى الله عليه صاحب المزامير وقاري اهل الجنة، فلقد كان يعمل سفائف الخوص بيده، ويقول لجلسائه: أنيكم يكفيني بيعها؟ و يأكل فرص الشعير من ثمنها. «نهج البلاغه، خطبه ۱۵۹».

۲. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۴۱۷.

۳. بحار الانوار، ج ۱۰، ص ۹، حدیث ۳۸.

دیگر، یک عدد تیشه خریداری کن».

او به دستور پیامبر تیشه ای خرید و آورد و بعد حضرت فرمود: «به بیابان برو و با این تیشه هیزم ها را جمع کن و هیچ خار تر و خشکی را در بیابان، کوچک بشمار، همه را جمع کن و بفروش».

او رفت و طبق دستور، کارکرد و بعد از پانزده روز در حالی که وضع مالی وی خوب شده بود، به نزد پیامبر آمد. ایشان فرمود: «کار کردن و مزد کارگرفتن برای تو بهتر است از این که در روز قیامت به محشر وارد شوی و نشانه زشت صدقه گرفتن در چهره ات باشد».^۱

۵. امام علی (ع) پس از بازگشت از جنگ، به امر آموزش و پرورش مردم و قضاوت و داوری در میان آنها می پرداخت و وقتی که از این کارها فارغ می گردید، دیواری را در منزل خویش با دستان مبارکش بنا می نهاد.^۲

۶. عبدالاعلی مولى آل سام می گوید: روزی در آفتابی سوزناک، امام صادق (ع) را در حال کارکردن در یکی از کوچه های شهر مدینه ملاقات کردم. به ایشان عرض کردم: فدای شما گردم، با جایگاهی که شما نزد خدای متعال دارید و نیز نسبت فامیلی با رسول خدا چرا در مثل چنین روزی باید کار و تلاش کنید؟ حضرت فرمودند: ای عبدالاعلی! در پی روزی حلال از منزل بیرون آمدم تا به مثل تو نیازمند نشوم.^۳

۱. همان، ج ۱۰۳، ص ۱۰، حدیث ۲۴.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۴۱۷.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۰.

۷. علی بن حمزه نقل می‌کند: عبورم به صحرا افتاد، از دور دیدم شخصی فعالانه، مشغول کشاورزی و آماده کردن زمین برای زراعت است، نزدیک رفتم، دیدم امام هفتم حضرت موسی بن جعفر (ع) است که در گرمای سوزان آن‌چنان با بیل کار می‌کند که از پاهای مبارکش، عرق سرازیر است، دلم به حالش سوخت، پیش رفتم و عرض کردم: فدایت گردم، کجایند غلامان که این کار را انجام دهند و شما این همه خستگی و رنج نکشید؟ فرمود: «ای علی بن حمزه! چرا به عهده دیگران بگذارم؟ در حالی که آنان که بهتر از من و پدر من بودند، با بیل کار می‌کردند». عرض کردم، چه کسانی؟ فرمود: «پیغمبر و امیرالمؤمنین و همه پدران من. سپس ادامه دادند: «کار کردن، پیشه پیغمبران، مرسلین، اوصیا و صالحین است».^۱

عالمان برجسته دین نیز در اقتدا به امامان معصوم خویش، هیچ‌گاه از کار و تلاش، فروگذار نبوده‌اند.

درباره شهید آیه الله سید حسن مدرس، گفته‌اند:

وی در اوایل جوانی که دوران طلبگی و تحصیل خویش را در مدرسه علمیه اصفهان می‌گذراند، روزهای پنجشنبه و جمعه به کار می‌رفت و مزد این دو روز را صرف هزینه پنج روز تحصیل خود می‌کرد.^۲

ارزش و جایگاه اشتغال

در آموزه‌های اسلامی، ارزش و اعتبار فراوانی برای کار و اشتغال تبیین

۱. همان، ص ۲۳.

۲. مردان علم در میدان عمل، ج ۱، بخش دوم، شهید مدرّس و دو روز کارگری در هفته.

شده است. نه تنها ارزش آدمی به کار و کوشش او بستگی دارد که بر حسب آیات شریفه، وی جز از خلال دست‌رنج خویش، به منفعت عظیم و بهره کافی دست پیدا نخواهد کرد. آیه کریمه می‌فرماید:

برای انسان بهره‌ای جز از طریق کار و تلاش او نیست.^۱

در بیان بزرگان دین نیز، تعابیر والایی برای افراد شاغل و قشر کارمند آمده است که به بخشی از آنها اشاره می‌کنیم.

۱. امیرمؤمنان علی (ع) می‌فرماید:

کسی که به دنبال روزی حلال برای مخارج خویش و خانواده باشد، مانند مجاهد در راه خداست.^۲

۲. باز آن حضرت می‌فرماید:

کسی که کارش وی را به جایی نرساند، خاندان و شهرت فامیلی‌اش وی را به جایی نخواهد رساند.^۳

۳. امام صادق (ع) می‌فرماید:

طلب روزی از راه حلال را هیچ‌گاه رها نکن، زیرا اشتغال، تو را در دینت کمک و یاری می‌رساند.^۴

۴. نیز حضرت امام صادق (ع) می‌فرماید:

۱. «وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى». «نجم» (۵۳) آیه ۳۹.

۲. «مَنْ طَلَبَ هَذَا الرِّزْقَ مِنْ حِلِّهِ لِيَعُودَ بِهِ عَلَى عِيَالِهِ وَنَفْسِهِ كَمَا لِمُجَاهِدٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ». «تهذيب الاحكام»، ج ۶، ص ۲۰۵، حدیث ۶.

۳. «مَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يَسْرِعْ بِهِ حَسْبُهُ». «نهج البلاغه، حکمت ۲۳».

۴. «لَا تَدْعُ طَلَبَ الرِّزْقِ مِنْ حِلِّهِ، فَإِنَّهُ عَوْنُكَ عَلَى دِينِكَ». «شیخ طوسی، الامالی، ج ۱، ص ۱۹۶».

بر شما باد به تلاش و کوشش. هنگامی که نماز صبح را به پاداشتید و از آن فارغ گردیدید، از آغازین ساعت‌های روز در طلب رزق حلال باشید، زیرا خدای متعال (بدین وسیله) به شما روزی داده و شما را کمک می‌کند.^۱

آثار کم کاری و بی کاری

در فرازهایی از سخنان علی (ع) به آثار کم کاری و بی کاری، اشاره گردیده است. پاره‌ای از این آثار، عبارتند از:

۱- اندوه و افسردگی

علی (ع) می‌فرماید:

هر کس کوشش اندک نماید، به اندوه و افسردگی مبتلا خواهد شد.^۲

۲- ندامت و پشیمانی

باز آن حضرت (ع) می‌فرماید:

کسی که از تنبلی و مسامحه کاری، پیروی کند، سرانجام در محاصره ندامت و پشیمانی، قرار خواهد گرفت.^۳

۱. فعليکم بالجدّ والاجتهاد وإذا صليتم الصبح وانصرفتم فبكروا في طلب الرزق، واطلبوا الحلال؛ فإن الله عز وجل يرزقكم ويعينكم عليه. «کافی، ج ۵، ص ۷۸».
 ۲. من قصر في العمل ابتلى بالهم. «نهج البلاغه، حکمت ۱۲۲».
 ۳. من اطاع التواني، أحاطت به الندامة. «غرر الحکم، ج ۵، ص ۴۴۵».

۳- محرومیت از سعادت

هم چنین آن بزرگوار می‌فرماید:

حاشا که انسان بی‌کار و تن پرور به سعادت و خوشبختی دست یازد.^۱

۴- حسرت در آخرت

نیز آن حضرت می‌فرماید:

بدان دنیا سرای آزمونی است که هر لحظه بیکاری در آن، به افسوسی در قیامت تبدیل خواهد گشت.^۲

۵- عدم استجابت دعا

پیامبر گرامی اسلام (ص) پس از برشمردن گروه‌هایی از مردم که دعایشان مستجاب نمی‌شود، یکی از آنها را فرد بی‌کار به شمار آورده و می‌فرماید:

مردی که در درون خانه نشسته و می‌گوید: خدایا به من روزی رسان! در حالی که از منزل خارج نشده و به دنبال روزی نمی‌رود، خدای متعال می‌فرماید: بنده من! مگر من راه را برای به دست آوردن

۱. هیهات من نيل السعادة السكون إلى الهواني والبطالة. «غرر الحکم، ج ۶، ص ۱۹۷».
 ۲. وأعلم، أن الدنيا دار بلية لم يفرغ صاحبها فيها قط ساعة إلا كانت فرغته عليه حسرة يوم القيامة. «نهج البلاغه، نامه ۵۹».

روزی و کار کردن بر روی زمین به کمک اعضا و جوارحت هموار نکردم؟^۱

۶- ناپختگی و کودنی

دوره تلاش و کوشش آدمی برای یافتن کار از سویی، و ارتباط و انس با نگرش‌ها، فرهنگ‌ها و سلیقه‌های متفاوت در حین کار و اشتغال از سوی دیگر، بر تجارب وی افزوده و موجب پختگی و افزایش تحمل وی در برابر مشکلات و فراز و نشیب‌های زندگی خواهد شد.

این ذخیره گران‌بها نعمتی است الهی که در اختیار بشر نهاده تا از خلال هم‌گرایی و تعامل مشترک با دیگر آحاد مردم، زمینه رشد و پیشرفت خویش را افزون نموده و دانش و بینش خویش را ارتقا دهد.

از این رو خداوند متعال در آیه شریفه قرآنی فرمود:

ما شما را در قالب گروه‌ها و اقوام گوناگون آفریدیم تا با هم آشنا گشته و از یک‌دیگر تجربه کسب کنید.^۲

در حقیقت، همین تلاش و سعی بشر است که به وی ارزش بخشیده و او را از دیگر مخلوقات الهی متمایز ساخته است و اصولاً آدمیت انسان، در گرو فعالیت‌های وی می‌باشد.

۱. إِنَّ أَصْنَافاً مِنْ أُمَّتِي لَا يَنْجِبُ لَهُمْ دَعَاؤُهُمْ ... رَجُلٌ يَقْعُدُ فِي بَيْتِهِ وَيَقُولُ: يَا رَبِّ ارْزُقْنِي وَلَا تَخْرِجْ وَلَا يَطْلُبُ الرِّزْقَ، فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ: عَبْدِي أَلَمْ أَجْعَلْ لَكَ السَّبِيلَ إِلَى الطَّلَبِ وَالتَّصَرُّفِ فِي الْأَرْضِ بِجَوَارِحِ صَحِيحَةٍ... «وسائل الشيعة»، ج ۱۲، ص ۱۵.

۲. «وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا». «حجرات (۴۹) آیه ۱۳».

ضرب المثل معروفی است که می‌گوید: «تابه دکان و خانه در گروی، هرگز ای خام آدمی نشوی» و یا «کباب پخته نگر دد مگر به گردیدن». کنایه از آن‌که تا پای بند خانه و کاشانه خویش باشی و رنج کار، گردش و سفر را به جان و دل نخری، آدم نخواهی شد.

هدایت و اداره امور جامعه

هدایت جامعه و ساماندهی امور آن از برجسته‌ترین گونه‌های اشتغال، و کار و کوشش است. جامعه اسلامی هم‌چون دیگر جوامع، برای اداره و هدایت امور خویش و نیز برای حل مشکلات و نیازهای مردم، محتاج تأسیس و تشکیل نهادها، سازمان‌ها و دستگاه‌هایی است که مردم با مراجعه به آنها بتوانند با کمک متخصصان و کارآشنایان، معضلات روزمره خویش را حل کنند و پاسخی منطقی و درخور دریافت نمایند.

اصولاً هیچ حکومتی در طول تاریخ و از جمله حکومت اسلامی حتی در زمان پیامبر گرامی اسلام (ص) و یا در روزگار علی بن ابی طالب (ع)، بی‌نیاز از تشکیلات، مراکز و اداره‌ها نبوده و نخواهد بود. از این رو، کار در این دستگاه‌ها، هم‌چون کار و کسب آزاد، نمونه‌ای از اشتغال مورد سفارش اولیای دین به شمار آمده و طبیعی است که لوازم و اقتضائات خاص خود را دارا باشد.

از لوازم دستگاه‌های حکومتی و اجرایی، داشتن قوانین و مقررات و آیین‌نامه‌های داخلی است، تا توقعات و انتظارات متقابل میان مدیران حکومتی و اجرایی و بازوهای اجرا یعنی کارکنان را تبیین کند.

بی تردید، بزرگان دین به منظور هر چه نزدیک‌تر ساختن اداره‌ها و محیط‌های کار در حکومت اسلامی به موازین اخلاقی و انسانی، رهنمودهایی ارائه کرده‌اند که پای‌بندی به آن خواسته‌ها و اجرای دقیق آنها، از اداره‌ها و مراکز، محیط‌هایی امن، مزین به آداب اخلاقی، و پاسخ‌گو به نیازها و مشکلات مردم خواهد ساخت.

افزون بر آن‌که این قبیل ارشادها و راهنمایی‌ها - که در منابع دینی برای هریک از دو قشر کارمند و مدیر، تبیین و ارائه گردیده - مشحون از راهکارها و عوامل موفقیت و اثربخشی برای این دو قشر است.

البته از میان تمامی منابع ارزشمند و مهم، کتاب گران‌سنگ نهج‌البلغه و نامه‌هایی که امیرمؤمنان علی (ع) به مدیران، کارگزاران و کارکنان خویش، نگاشته‌اند، اهمیت و ویژگی خاصی دارد.

معرفی کتاب حاضر

این کتاب که اولین نوشتار از سلسله مباحث «سازمان و مدیریت اسلامی» است، به بررسی حقوق و نقش کارکنان در سازمان‌ها از منظر حضرت امیرمؤمنان علی (ع) پرداخته و دیدگاه‌های آن حضرت را در این خصوص به تصویر کشیده است.

بهره‌گیری از حوادث تاریخی، نکته‌های ادبی و نیز ضرب‌المثل‌های اصیل فارسی، غنا و زیبایی خاصی به این مجموعه بخشیده است.

امیدوارم با این خدمت ناچیز، توانسته باشم از سویی بخشی از حقوق کارکنان را و از سوی دیگر؛ انتظارات آن حضرت از آنان را ترسیم کرده باشم و

از این طریق، گامی در جهت همسان نمودن محیط اداره‌ها و سازمان‌ها با اصول و ارزش‌های اسلامی، برداشته باشم. ان شاء الله.

علی اصغر عطاران طوسی

عید سعید غدیر ۱۴۲۵ / دهه فجر ۱۳۸۳

شیوه رفتار و نوع عملکرد کارکنان و مدیران در دستگاه‌های اجرایی و سازمان‌های حکومت اسلامی ضامن بقا و تثبیت نظامند. هرچه تعامل نیروها و عوامل حکومتی در قبال مردم و در روابط فی‌مابین به آموزه‌های دینی نزدیک‌تر باشد موفقیت و پیشرفت نظام بهتر تضمین خواهد شد.

فرمان‌های امیرمؤمنان علی علیه السلام به کارگزاران خویش، بهترین ارمغان برای کارکنان در راستای آشنایی بیشتر با نقش و جایگاه خویش و آگاهی بهتر از حقوق خود می‌باشد.

این کتاب که اولین نوشتار مؤلف از سلسله پژوهش‌های «سازمان و مدیریت اسلامی» می‌باشد به بررسی «نقش و حقوق کارکنان در سازمان‌ها از دیدگاه امام علی علیه السلام» پرداخته است.

شماره کتاب: ۱۴۰۹

ISBN 964-09-0697-2

